

Gülər Hüseynova,
*Elektron dissertasiya fondunun təşkili və
ondan istifadə şöbəsinin müdiri*

ELEKTRON DISSERTASIYA XİDMƏTİNİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Xülasə: *Məqalədə Milli Kitabxananın Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şöbəsinin müasir vəziyyətindən, gələcək perspektivlərindən, ziyalılarımıza göstərilən xidmətdən bəhs olunur.*

Abstract: *The article talks about the current situation, future prospects, and the service provided to our intellectuals of the National Library's Electronic Dissertation fund organization and use department.*

Резюме: *В статье рассказывается об современном состоянии отдела Организации и использования Электронно-диссертационного фонда Национальной Библиотеки, перспективах его дальнейшей работы и видах услуг, оказываемых читателям.*

Açar sözlər: *Milli Kitabxana, dissertasiya, informasiya resursları, elektron axtarış sistemləri.*

Key words: *National Library, dissertation, information resources, electronic search systems.*

Ключевые слова: *Национальная Библиотека, диссертация, информационные ресурсы, электронно-поисковые системы.*

1993-2003-cü illər ərzində Ulu Öndər Heydər Əliyevin gərgin və misilsiz xidmətləri nəticəsində beynəlxalq aləmdə müstəqil və suveren dövlət kimi öz mövqelərini möhkəmləndirmiş Azərbaycan Respublikası 2003-cü ildən bəri Prezident İlham Əliyevin səmərəli fəaliyyəti sayəsində sosial-iqtisadi inkişafın keyfiyyətə yeni mərhələsində misli görünməmiş uğurlar qazanmağa başlamışdır.

Bu gün özünün hərtərəfli inkişaf dövrünü yaşayan Azərbaycan Respublikasında müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə edilməsi fərdi biliklərin ictimailəşməsi-kollektiv təfəkkürün formalaşması üçün hədsiz imkanlar yaradır, biliklərə və informasiyaya əsaslanan cəmiyyət formalaşdırır.

İnformasiya cəmiyyətinin əsas fəlsəfi mənası bütün insanların informasiya, bilik tələbatını ödəməkdən, onların arasında sosial kommunikasiya mühiti yaratmaqdan, bilik və düşüncələrini, istədikləri məlumatı ictimaiyyətə çatdırmaqdan ibarətdir. Onun əsas məqsədi informasiya bolluğunun yaradılması və bu

prosesin köməyi ilə bir tərəfdən bəşəriyyətin qarşısında duran problemləri həll etmək, digər tərəfdən isə cəmiyyətin inkişafını təmin etməkdir. Başqa sözlə ifadə etsək, informasiya cəmiyyəti elə bir cəmiyyətdir ki, burada əhalinin böyük hissəsi müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə informasiyanın, ən əsası isə onun ali forması olan biliyin istehsalı, saxlanması, emalı və ötürülməsi ilə məşğul olur.

Son illər Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində görülmüş işlər sırasında kitabxana işinin təşkili, idarə edilməsi və xüsusən oxuculara informasiya xidmətində ənənəvi iş üsulları ilə yanaşı, müasir texnologiyaların tətbiqinə başlanılması dövlətimizin kitabxana işi sahəsindəki siyasətinin prioritet istiqamətinə çevrilmişdir.

Bu gün çoxşaxəli kitabxanalar şəbəkəsinin və bu şəbəkənin aparıcı kitabxana-informasiya müəssisəsi olan Milli Kitabxananın qarşısında duran əsas vəzifə Azərbaycanın informasiya cəmiyyətinə doğru inkişaf perspektivlərinə uyğun olaraq istifadəçilərin dünya informasiya resurslarından səmərəli istifadəsini təmin etmək, ölkə kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olması prosesində fəal iştirak etməkdən ibarətdir.

Milli Kitabxananın son dövrlərdə müasir tələblərə uyğun olaraq inkişaf edən şöbələrindən biri də Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şöbəsidir. Şöbə 2009-cu ildən müstəqil struktur kimi fəaliyyət göstərir. 1994-cü ilin oktyabr ayından Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən akt formasında qoşma sənədlə respublikamızda müdafiə olunan Azərbaycan, rus və xarici dillərdə olan dissertasiyalar və onların avtoreferatları Milli Kitabxananın İnformasiya resurslarının kompleksləşdirilməsi şöbəsinə daxil olur və hal-hazırda da daxil olmaqdadır. Avtoreferat və dissertasiyaların kartoçkalı sistemli kataloqda elm sahələri üzrə, baş əlifba kataloqunda isə müəllifə görə düzülmüşdür.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, hələ 1975-1994-cü illərdə sovet məkanında müdafiə olunmuş dissertasiyaların avtoreferatları Milli Kitabxananın Kolleksiya və informasiya resurslarının mühafizəsi şöbəsinə daxil olmuş və bu gün də oxucular tərəfindən istifadə olunur.

Elmin əsas sahələri olan tibb, iqtisadiyyat, hüquq, təbiət elmləri, filologiya və s. sahələrə dair dissertasiyalar fondumuzda öz əksini tapmışdır. Hər il şöbəyə 650-700 nüsxədək Azərbaycan və rus dillərində dissertasiyalar qəbul olunur. Bu da son illərdə respublikamızda elmə, təhsilə verilən dəyərin, qiymətin nəticəsidir.

2008-ci ilin iyun ayından bu dissertasiya və avtoreferatların bibliografik yazısı Elektron axtarış sistemlərinin inkişafı şöbəsi tərəfindən məlumat bazasına daxil edilmişdir.

Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şöbəsinin əsas funksiyası Azərbaycanda müdafiə edilən dissertasiya və avtoreferatların elektron resurslarını hazırlayıb lokal şəbəkədə yerləşdirmək və həmin şəbəkə vasitəsilə də tammətli dissertasiya və avtoreferatların elektron bazasından oxucuların istifadəsini təmin etmək, istifadəçilər üçün məlumatın əldə edilməsini təkmilləşdirməkdir.

2010-cu ilin aprel ayında şöbədə Azərbaycanda müdafiə olunan dissertasiyaların və onların avtoreferatlarının elektron məlumat bazasının təqdimat mərasimi keçirilmişdir. Çıxışlarda bu məlumat bazasının Azərbaycanda elmin inkişafında mühüm əhəmiyyətindən, elmi kadrların yetişdirilməsindəki rolundan bəhs olunmuşdur.

Artıq Elektron Dissertasiya Fondunun elektron bazası formalaşmış və iş xronoloji ardıcılıqla davam etdirilir. Hal-hazırda bazamızda 15456 resurs yerləşdirilmişdir və hər il 1000-ə qədər dissertasiya və avtoreferat bazaya əlavə olunur. Oxucularımızın lokal şəbəkədə elektron bazamızdan istifadəsini asanlaşdırmaq məqsədilə resurslar 2 istiqamətdə - həm elm sahələri, həm də müəllifə görə yerləşdirilmişdir. Hər il 600-900 oxucu bu xidmətdən istifadə edir.

Oxucuların lokal şəbəkədən istifadəsini asanlaşdırmaq üçün elektron kataloqda tammətli dissertasiya və avtoreferatın bibliografik yazısında multimedia ünvanı qeyd olunur. Bu da istifadəçilərin şöbəyə gəlmədən istədikləri dissertasiya və avtoreferatın tam mətninin olub-olmaması haqqında məlumatlı olmasına kömək edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın 2.2.18-ci maddəsinə əsasən, birgə əməkdaşlıq çərçivəsində Milli Kitabxananın Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şöbəsində Rusiya Dövlət Kitabxanasının Elektron Dissertasiya Fondunun virtual oxu zalı təşkil edilmişdir. Oxu zalında oxucular Rusiya Dövlət Kitabxanasının 1 mln. nüsxədən artıq dissertasiya və avtoreferatının tam elektron mətnindən istifadə etmək imkanı əldə etmişlər.

Rusiya Dövlət Kitabxanasının Elektron Dissertasiya Fonduna hər il 30000 nüsxədən çox dissertasiya qəbul olunur. Qeyd edək ki, oxucularımız da həmin fondun yeni dissertasiyaları ilə bizim şöbə vasitəsilə asanlıqla tanış ola bilirlər.

Rusiya Dövlət Kitabxanasının Elektron Dissertasiya Fondunda dissertasiya və avtoreferatların axtarışı təkcə elm sahələri üzrə deyil, həmçinin dissertasiya və avtoreferatın müəllifinə, mövzusuna, nəşr ilinə və s. aparılır.

Bu xidmət alimlərimiz, ziyalılarımız tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilmiş, onların işini olduqca asanlaşdırmışdır. Daha uzaq məsafə qət etmədən istədikləri dissertasiya və avtoreferatları virtual oxu vasitəsilə istifadə etmək

imkanı əldə etmişlər. Bütün bu xidmət növləri Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şəbəsində müəllif hüququnun qorunması şərtilə mümkündür.

Milli Kitabxanaya daxil olan Azərbaycanda müdafiə olunan elmi işlərin gələcəkdə də elektron resurslarının yaradılması prosesinin şəbəmiz tərəfindən davam etdirilməsi və dünya kitabxanalarının qabaqcıl iş təcrübələrini öyrənib tətbiq etmək qarşıda duran mühüm vəzifələrimizdən biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya, 2008, №2.- S.7-15.

2. Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şəbəsinin 2021-2022-ci il hesabatları.

3. Tahirov, K. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının yaranması və inkişafı (1923-1959-cu illər): tarix e.n.a.dər.al.üçün təq.ed. dis.: 05.25.03 /K.M.Tahirov; AMEA, Mərkəzi Elmi Kitabxanası, 2009.- S.3-5.